

KIRJA-ARVIO:
KYSYMISEN JA LUKEMISEN VAIKEUKSISTA
– VÄHÄN ILOISTAKIN

Hagström, Charlotte & Marander-Eklund, Lena (red.) 2005: Frågelistan som källa och metod. Lund: Studentlitteratur. 219 sivua.

Tuulikki Kurki

Kilpakeruut ja vastaajaverkoston jäsenille suunnatut kyselyt ovat olleet keskeisiä aineiston keruutapoja pohjoismaisissa kansanrunousarkistoissa, etnologisissa arkistoissa ja museoissa lähes koko niiden olemassaolon ajan. Kyselyt ja kyselyaineistot eivät viime vuosikymmeninä tosin ole olleet kovin näkyvästi esillä etnografisissa tai folkloristisissa tutkimuksissa. Ongelmallisena kyselyaineistoissa on pidetty muun muassa sitä, että vastaajaverkostossa painottuvat iäkkäät ja naispuoliset vastaajat kun taas joidenkin väestön ryhmien edustajat eivät vastaa lainkaan. Myös kyselyaineistojen luonne on vaikeuttanut aineistojen uudelleenkäyttöä myöhemmissä tutkimuksissa. Aineistot on kerätty tietyn tiedonintressin mukaisesti ja tiettyä tutkimuksellista tarkoitusta varten, jolloin niiden sisältämää informaatiota on vaikeaa soveltaa toisten tutkimusten yhteydessä. Ongelmallisena on pidetty sitäkin, että vastaajaverkoston jäsenet todennäköisesti ovat tietoisia siitä, millaisia ja miten laadittuja ”hyviä” (yksityiskohtaisia, pitkiä) vastauksia tutkijat heiltä odottavat.

Kyselymenetelmät ja sen tuottaman aineiston luonne ovat muuttuneet 1900-luvun kuluessa. Kun vielä 1900-luvun alkupuolella kyselyjen tavoitteena oli kerätä ”etnografisia faktoja”, vuosisadan loppupuolelta lähtien on painottunut vastausten (elämä)kerronnallinen aspekti. Paljon puhuttu narratiivinen käänne on vaikuttanut kyselyiden laatimiseen ja etenkin niiden luentaan. Varhaisempien kyselyjen tavoitteena on ollut tavoittaa faktoja kerronnan ulkopuolisesta maailmasta, mutta nykytutkijat tarkastelevat myös varhaisemmissa kyselyaineistoissa kerronnan tapoja, vastausten autobiografisia aineksia ja kerronnassa tuotettuja ilmiöiden merkityksiä.

Frågelistan som källa och metod on 12 pohjoismaisen etnologin, folkloristin ja museo- ja arkistotyöntekijän kirjoittama artikkelikokoelma. Teoksen tavoitteena on problematisoida kyselyä aineiston keruun metodina ja tutkimuksen lähteenä. Kirjoit-

tajat pohtivat artikkeleissaan muun muassa seuraavia kysymyksiä: Onko kyselyillä kerätty aineisto relevanttia nykypäivän etnologisessa tai folkloristisessa tutkimuksessa? Miten tulisi kysyä, jotta tutkimuksen kannalta relevanttia informaatiota saataisiin talteen? Millaista kyselyillä ja kilpakeruilla tuotettu aineisto on tutkimusaineistona? Millaista informaatiota kyselyistä on luettavissa? Artikkelit perustuvat Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Suomen keskeisten kirjallisuus- ja kansanrunousarkistojen, etnologisten arkistojen ja museoiden kyselyaineistoihin sekä kirjoittajien itsensä laatimiin kyselyihin ja tutkimushankkeisiin.

KYSYJÄT, VASTAAJAT JA VAIHTUVAT LUKIJAT

Kysymisen vaikeus on yksi artikkelien keskeisimpiä teemoja. Carola Ekrem ja Susanna Wollinger tarkastelevat omia tutkimushankkeitaan prosesseina, joissa kysely ja sen mahdolliset jatkokyselyt rakentuvat refleksiivisesti ja dialogisesti arkiston, tutkijan ja vastaajaverkoston välillä. Tutkija laatii kysymyslistan ennakkotietojensa perusteella ja muotoilee vastaajien lähettämien vastausten pohjalta uusia kysymyksiä ja kysymisen tapoja saadakseen tutkimuksensa kannalta relevanttia informaatiota. Kun tutkimus jatkuu useita vuosia, kysymisen ja vastaamisen taustalla vaikuttavat myös muuttuvat yhteiskunnalliset olosuhteet, jotka nekin on huomioitava kyselyjen laatimisessa ja vastausten lukemisessa. Kysyminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Kirjoittajat ovat kokeneet ongelmallisena kysymysten muotoilemisen sellaisiksi, että ne eivät johdattele liiaksi vastaajia mutta varmistavat sen, että vastaajat kirjoittavat tutkimuksen kannalta mielekästä tietoa. Haasteellista on myös kysymysten muotoileminen sellaisiksi, että eri-ikäiset tai eri sukupuolta edustavat vastaajat kokisivat niihin vastaamisen mielekkäänä.

Toinen keskeinen kirjoittajien käsittelemä aihepiiri on kyselyjen tuottama aineisto tutkimuksen lähteenä. Artikkeleissa korostuvat erityisesti kyselyjen tuottaman tiedon kvalitatiiviset aspektit. Ann Helene Bolstad Skjelbredin kyselyn tavoitteena oli selvittää, millaisessa asemassa pizza on norjalaisten kotien ruokataloudessa ja onko se vaikuttanut norjalaisten makutottumuksiin. Hän analysoi kyselyvastausten kerronnan tapoja, sananvalintoja sekä teksteistä välittyviä arvoja ja asenteita. Kysely tuotti ruokaan kytkeytyvää kvalitatiivista tietoa norjalaisesta ruokailukulttuurista, tunteista, asenteista ja perinteistä. Laadultaan tieto oli sellaista, jota muun tyyppisillä markkinatutkimuksilla ja kyselyillä ei yleensä tavoiteta. Hieman vastaavalla tavalla Göran Sjörgård tarkastelee artikkelissaan tekniikan kulttuurista merkitystä. Hän käyttää aineistonaan 1980-luvulla tehtyä kyselyä, jonka aiheena oli puhelimen saapuminen ja yleistyminen Ruotsin maaseudulla. Artikkeleissa tulevat hyvin esille kvalitatiivisen kyselytutkimuksen mahdollisuudet osana tutkimuksia, jotka perustuvat usein pelkästään kvantitatiiviseen aineistoon.

Kyselyjen tuottama tekstiaineisto näyttäytyy omanlaisenaan, joskin melko heterogeenisenä tekstien joukkona. Kyselyaineistot rakentuvat dialogisesti arkistojen, kyselyjen laatijoiden ja vastaajien välillä. Ne sisältävät sekoittuneita kerronnan konventioita ja vastaajan elämäkerrallista informaatiota mutta myös aukkoja ja hiljaisuuksia.

Esimerkiksi Carina Sjöholm määrittelee kyselyaineiston subjektiiviseksi tekstiksi, jossa vastauksen rakenne on ainakin osittain annettu ja vapaan kirjoittamisen ja assosioinnin mahdollisuudet vaihtelevat. Carola Ekrem käsittelee kyselyaineistoja teksteinä, joiden kirjoittamisen konventioissa on aineksia sekä autobiografisesta kirjoittamisesta, kaukokirjallisesta kirjoittamisesta että dokumentaatiosta. Christian Richette puolestaan tarkastelee kyselyvastausta autobiografisena tekstinä, jossa sekoittuvat vastaajan omaelämäkerralliset tiedot, muiden kertomat tiedot sekä mahdolliset muut lähteet. Teksteissä on kuitenkin vahvana juonteena itsestä ja elämäkulusta kertominen. Susanne Nylund Skog tarkastelee lastenhoitoon liittyneen kyselyn vastauksissa olevia naiseuden käsityksiä ja representaatioita. Hänen huomionsa kiinnittyi aiheisiin, joista vastaajat eivät kirjoittaneet. Niitä olivat esimerkiksi seksuaalisuus ja raskaus.

Teoksen ehkäpä kiinnostavin pohdinta liittyy tekstien lukemisen näkökulmien vaihteluun joko yksittäisessä tutkimusprosessissa tai jopa vuosikymmenien kuluksa ja ajan myötä muuttuneissa tieteellisten keskustelujen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden konteksteissa. Agneta Lilja tarkastelee vuonna 1955 tehtyä kyselyä, jonka aiheena oli naisten asema vanhassa talonpoikaisyhteiskunnassa. Kyselyn tuottama materiaali oli pääasiassa kokoelma jo tiedossa olevia faktoja, ja kyselyn tavoitteena oli todennäköisesti kerätä vallinneita käsityksiä vahvistavaa tietoa. Liljan 2000-luvulta suuntaama näkökulma poimii teksteistä seikkoja, joita ei keruuhetkellä noteerattu tai pidetty tutkimuksellisesti kiinnostavina. Lilja tarkastelee artikkelissaan kahden vastaajan, Eva Limburgin ja Alma Nilssonin vastauksiin ujutettavia yhteiskuntakriittisiä kannanottoja naisten asemasta. Artikkelin on kiinnostava esimerkki siitä, kuinka tiettyä aikakautena tutkimus ei tunnista jotakin ilmiötä eikä reagoi siihen, mutta voi tunnistaa sen muuttuneissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa ja tutkimuksellisten näkökulmien vaihtuessa.

KIINNOSTAVA OPAS KYSELYIHIN

Tekijöiden mukaan artikkelikokoelma on suunnattu ihmisille, jotka eivät ole kovin perehtyneitä kyselyaineistojen käyttöön mutta jotka voisivat kenties työssään hyötyä niiden käytöstä. Teos onkin yleisluontoinen ja kuvaileva katsaus erityyppisiin kyselyihin, niiden tuottamiin aineistoihin sekä kirjoittajien tutkimushankkeisiin. Ehkäpä juuri teoksen kohdeyleisöstä ja tavoitteesta johtuen kirjoittajat eivät pohdi kovin yksityiskohtaisesti metodisia ja teoreettisia valintojaan tai kehyksiään. Myös viittaukset muuhun aihealueeseen liittyvään kirjallisuuteen ovat suhteellisen vähäisiä, esimerkiksi arkistoaineistojen tutkimuskäyttöön tai tekstintulkintaan. Artikkelien sijoittaminen näkyvämmiin tämän hetkiseen teoreettiseen ja metodiseen keskusteluun, jota käydään etnografian, folkloristiikan ja kulttuurin tutkimuksen piirissä, olisi myös ollut lukijan kannalta hyödyllistä.

Kokonaisuudessaan artikkelikokoelma herättää joukon kiinnostavia kysymyksiä: Millaista informaatiota pidetään milloinkin keräämisen tai tutkimisen arvoisena? Millaiset aineistot (tai informaatio) ovat marginalisoituja tai tutkimuksellisesti epäkiin-

nostavia? Mitä sellaista kyselyaineistoihin sisältyvää tietoa, jota aiempi tutkimus ei tunnistanut, on nyt mahdollista saada näkyviin? Kaiken kaikkiaan teos on hyvä opas arkistojen kyselyaineistoihin tutustuville ja kyselyjä laativille.

FT Tuulikki Kurki on Suomen Akatemian tutkijatohtori Joensuun yliopiston Suomen kielen ja kulttuuritieteiden oppiaineryhmässä.